

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים ש"ע מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון 139 חשון תשע"ז

העלוך מוקדש לעילוי נשמת מנחם מנדל בן ברוך ז"ל ע"י בניו ר' ברוך ומשה אשכנזי הי"ו

פרשת חיי שרה

דוקא לחברון. והנצי"ב ב'העמק דבר' כתב שנודע לה שהם נמצאים בהר המוריה, ולכן הלכה לשם, ובדרכה עברה בחברון הסמוכה ליהודה, ושם מתה. אך לפי המובא בילקוט ראובני בשם הוזה"ק, שרה רצתה להגיע בדוקא אל חברון, שכן אמרו שם שכאשר הודיע השטן לשרה שאברהם הלך לעקוד את יצחק, הלכה לאחימן ששי ותלמי, ושאלה אותם האם הם רואים זקן שהולך עם ג' נערים. ואמרו לה, שהם רואים זקן שעוקד בחור וסכין בידו, ומיד מתה. ובספר 'מומרת הארץ' לרבי פרג' נעים זצ"ל מחכמי טרבלס שבתוניס כתב שהדבר רמוז בשמות הענקים, כי "אחימן" היינו 'אחי מן', כי כשבאה שרה לשאול אותו, לא הבחין בה מרוב גובהו, ושאל את אחיו 'אחי, מאן הוא ששואל אותי?', ואמר לו אחיו 'ששי' ששואלת על יצחק, וזה רמוז בשמו שהוא ראשי תיבות 'שרה שואלת יצחק'. ותלמי אמר שיאמרו לה הענקים לפי עוקד את יצחק וסכין בידו לשחוטו, ונרמו הדבר בשמו, 'תאמרו לה מות יצחק' ר"ת תלמי. ד. והנה פירשי "בקרית ארבע" על שם ארבע ענקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואביהם. דבר אחר, על שם ארבעה זוגות שנקברו שם איש ואשתו. ולכאורה, הפירוש השני מובן יותר, שהשמיענו הכתוב שמתה במקום חשוב, שבו נקברו הזוגות, אך הפירוש הראשון עמום, כי מה הענין להשמיענו שמתה במקומם של ארבעת ענקים אלו. ברם, לפי המובא לעיל יוארו דברי רש"י באור יקרות, שכן השמיענו הכתוב ששרה נפטרה במקום מגורי הענקים לפי שהם היו הגורמים למיתתה. וביותר, שאל תתמה כיצד שרה שרה בבאר שבע מתה בחברון, כי "קרית ארבע היא חברון", שבה היו ארבעת ילידי הענק, ושרה באה אליהם מבאר שבע כדי לשאול אותם היכן אברהם ויצחק.

שרה נהגה כעגלה ערופה והצילה בכך את יצחק

"ויהיו חיי שרה" (כג, א)

במדרש (ב"ר נח, א) אמרו "יודע ה' ימי תמימים (תהלים לו)", זו שרה שהיתה תמימה במעשיה. אמר רבי יוחנן, כהדא עגלתא תמימה". ומצינו במפרשים שביארו בכמה וכמה פנים את הדמיון שבין שרה אמנו לעגלה תמימה. וראיתי למלבי"ם בספרו 'ארץ חמדה' שפירש זאת כמין חומר. כי הנה אמרו חז"ל (בילקוט ראובני כתב כן בשם הוזה"ק), שכשהודיע השטן לשרה שאברהם הלך לעקוד את יצחק, לא האמינה לו, והלכה לילידי הענק אחימן ששי ותלמי, ושאלה אותם האם הם רואים מרחוק זקן שהולך עם שלושה נערים. ואמרו לה, שהם רואים זקן שעוקד בחור וסכין בידו, ומיד מתה. וביאר, שאין הדבר כפשוטו שמתה מחמת בהלה, אלא שמצינו במדרש שהשטן קיטרטג מאד באותה עתה וביקש שיצחק ישחט, ואם לא ישחט, תינתן לו נפש צדיק אחר במקומו. ולכך מסרה שרה את עצמה למיתה כדי להציל את נפש בנה, ועל ידי כך נשתתק השטן ונסתם הקטרוג. והנה בזהוה הקד' (פר' וירא) מובא, שענין מצות עגלה ערופה הוא מפני שהשטן מטרטג על שלקח הרצוח את הנפש בלי רשותו, כי הוא הממונה על כך מאת ה', וכדי להשתיקו נותנים לו את נפש העגלה. ומעתה מבוארים היטב דברי המדרש ששרה אימנו דומה לעגלה תמימה, דהיינו לעגלה ערופה, כי גם היא נתנה את נפשה כדי להשתק את קטרוג השטן.

שרה שהיתה גילגולה של חוה הפילה עצמה מהגג כשראתה את השטן

לעיל ציטטנו את דברי המדרש "יודע ה' ימי תמימים", זו שרה שהיתה תמימה במעשיה". והקשה רבי יוסף חסון [בן דורו של מרן החיד"א] בספר 'בית המלך' (בדרושים), מה החידוש בכך, וכי לא ידענו ששרה היתה תמימה וצדקת. ב. והנה אמרו במדרש (ילקוט רמז ק"ב) "למה נסמכה פרשת העקידה למיתת שרה? לומר לך שעל ידי בשורת העקידה שבא השטן ובשרה פרחו נשמתה ומתה". והקשה בספר 'שפתי כהן' על התורה, "יש לשאול, אדרבה היה לה לשמוח שמחה גדולה שנתקרב בנה ובחר בו ה', בפרט שרה שאין דעתה כשאר הנשים שהם קלות, והיה אברהם טפל לה בנבואה ואם כן היה לה לשמוח". עוד הקשה, שיש דעה שכאשר בא השטן שרה אימנו הפילה עצמה מהגג ומתה, והרי המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא, וכיצד עשתה כן. ותיירץ על פי תורת הסוד, "סוד הענין הוא ששרה היא חוה, ונתקנה, ולזה נקראת "שרי" שמחל לה הקב"ה מעשיה, כמו "שרי [מהלך] ליה מאריה". וכשראתה את השטן נתייראה שמא בא להסיתה שוב, ולא תוכל לעמוד כנגדו ותגרום מיתת עולם הבא לה ולדורות, כי חוה הראשונה גרמה מיתת עולם הזה והיא תגרום מיתת עולם הבא. ומרוב הפחד מתה". והוסיף, שאף לדעה שהפילה עצמה, עשתה כן כאומרת לשטן "אין לך יכולת אלא על הגוף ולא על הנשמה, הילך הגוף", ופרחה נשמתה ונכנסה ברבקה. ג. והנה נאמר "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה". ולכאורה יש להקשות לדברי השפתי כהן ששרה איבדה עצמה, שהרי הלכה היא ש'המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר, ואין מתאבלין עליו ואין מספידין אותו' (שו"ע יורה דעה סי' שמה' סע' א'). אמנם בספר משיח ה' לרבי יוסף מונטיקווי כתב, ששרה אמנו נהגה כהוגן, כי חששה שהשטן שבא להודיע לה שיצחק נשחט כקרוב לה' רוצה להסיתה כנגד השי"ת, ואם ח"ו היתה שומעת לו היתה גורמת מיתת עולם הבא לכל הדורות, ובכך שאיבדה עצמה הצילה את כל הדורות כולם, ולכן בודאי ראויה היא להספד ובכי.

תעלומת מיתת שרה בחברון, ופתרונה הרמוז בנוטריקון שמות ילידי הענק

"ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון, וגו' ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (כג, ב)

אחת השאלות המרתקות בענין מיתתה של שרה היא כיצד יתכן שמתה בחברון בשעה שאברהם אבינו ישב באותם ימים בבאר שבע. שכן נאמר בסוף פרשת וירא (כב, יט) "וישב אברהם בבאר שבע". וכן פירשי"ו כאן "ויבוא אברהם- מבאר שבע" וביאר ה'שפתי חכמים', שרש"י דקדק זאת מכך שהכתוב לא פירש מהיכן בא אברהם אבינו לשם, ובהכרח שבא מהמקום שישב בו, ולא נזכר בפסוק שישב בשום מקום לאחר העקידה אלא בבאר שבע כנ"ל]. אך הרמב"ן כתב שלא יתכן שכוננת רש"י שאברהם ישב באותם ימים בבאר שבע, כי אם כן כיצד שרה מתה בחברון, ועל כרחך שישב בחברון אלא שלאחר העקידה נודמן לבאר שבע ושם שמע שמתה שרה ושב לחברון לקבורה. והוסיף, שכל זה על פי המדרש שמתה מחמת צער העקידה. אך לפי הפשט שרה לא מתה סמוך לעקידה אלא שנים אחר כן [וכן כתב המהרז"ו (ב"ר נו, ח) בשם סדר עולם, שיצחק נעקד בהיותו בן 26 שנים, ושרה היתה בת 116 בעקידה, ומתה 11 שנים אחר כך בגיל 127], ולפי זה אפשר לומר שאברהם ישב בבאר שבע, ולשם שב לאחר העקידה, ואחר כך עבר לגור בחברון ושם מתה שרה. ב. עוד יתיישב הענין על פי דברי היחזקוני, שאברהם שלח את שרה לחברון כדי שלא תרגיש שהולך הוא לעקוד את יצחק. ועוד פירש, ששרה חלתה בימים שלפני העקידה ולכן שלחה אברהם לחברון שבה יש אויר נעים וטוב לרפואה. ג. עוד יתבהר הענין על פי דברי 'ספר הישר', שלאחר שאמר השטן לשרה שאברהם עקד את יצחק, לא סמכה על דבריו והלכה עד לחברון ושאלה את עוברי הדרכים האם ראו את אברהם ויצחק. אך לא נתפרש שם מדוע הלכה

באטה בת הילדה ע"ה ע"י הגב' רוזין
רונית בת ולנטין ע"ה ע"י גב' אשקרי
לאה בת מרים גרון ע"ה

גרש בן משה ואידס קוגן ז"ל
נהיה בת פארי מוסאי ע"ה
סלמן בן יונה משמור ז"ל

לע"ז ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזח בת תאגה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
צביה בת סרח ע"ה

ד. ומעתה מיושבת קושיית רבי יוסף חסון על דברי המדרש "יודע ה' ימי תמימים, זו שרה שהיתה תמימה במעשיה". שכן חז"ל השמיעונו שאף במותה היתה תמימה ומושלמת, ולא חטאה בכך שאיבדה עצמה לדעת, כי הצילה במעשה זה את כל הדורות. נוש לציין לבעל הטורים, "לכבותה. כ' קטנה, שבכה מעט לפי שגרמה מיתתה שמסרה דין, והמאבד עצמו לדעת אין מספידין אותו". ולדברי השפתי כהן איבדה עצמה בידים, ואעפ"כ ראויה היתה להספד.

אל תשחק "מחבואים" עם הימים שלך !

"ואברהם זקן בא בימים" (כד, א)

במדרש (ב"ר נט, ו) אמרו "יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה, אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה". וביאר הגר"א על פי דברי הזוהר הקד' על הפסוק "ויקרב ימי ישראל למות", שכשאדם נפטר מן העולם באים כל ימיו לחשבון לפני הקב"ה, להראות מעלת הצדיק שלא עבר יום אחד משנותיו בלא תורה ומעשים טובים. מה שאין כן הרשעים, ימיהם מתחבאים ומתביישים להתקרב לפני הקב"ה!

וזהו שאמרו "יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים", כלומר זקן אשמואי שנפטר בגיל שיבה אך אינו בא בימים, שרק הוא בא לדון אך הימים שלו נכלמים ובושים ומתחבאים מפני הקב"ה. "יש בימים ואינו בזקנה", כלומר שיש אדם כשר וחסידי שימיו באים לפני הקב"ה להעיד על שלימותו ואינם מתביישים, אך אינו בא בזקנה כי נפטר בילדותו ולא הספיק לפעול הרבה. מה שאין כן אברהם אבינו שהיה "זקן בא בימים", שוכה לזקנה והאריך ימים, וגם ימיו היו גאים לבוא ולהעיד על צדקתו לפני הקב"ה.

אליעזר יצא לחרן ביום הכיפורים, ונודמנה לו רבקה לעת ערב בשעת הנעילה

"ואבוא היום אל העין" (כד, מב)

פירש"י "ואבוא היום- היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ". ולכאורה מהי הדחיפות הגדולה שמחמתה קפצה הדרך לאליעזר? ומצאתי פירוש יקר בדברי המלבי"ם בספר 'ארץ חמדה', אשר לאורו יתבאר כמה וכמה ענינים בפרשה זו. שהנה עקירת יצחק היתה ביום הכפורים (סדר הדורות ב"א ע"ה בשם עשרה מאמרות), ובאותו יום נולדה רבקה. וכשהיתה בת ג' שנים ויום אחד נשאה יצחק, ואם כן היה זה ביום הכפורים. וביום זה יצא אליעזר לחרן, וקפצה לו הדרך, ובא לשם. ולפי זה נמצא שרבקה נודמנה לו בשעת הנעילה, שכן נאמר (פס' יא) "ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים לעת ערב, לעת צאת השואבות", והיינו סמוך לשקיעה כמו שכתבו המפרשים. ולכאורה הרי האבות קיימו את כל התורה כולה, וכיצד שלח אברהם את אליעזר מחוץ לתחום ביום הכפורים? וצריך לומר שלכן קפצה לו הדרך, דהיינו שהוא עמד במקומו והאדמה קפצה מתחתיו, ונמצא שלא הלך מחוץ לתחום, אלא אדמת חרן באה עד אליו ונכפי שהבאנו במקום אחר שיש שני סוגי קפיצת הדרך, יש שהדרך קופצת אל האדם, ויש שהאדם קופץ אל מחוץ חפצו].

ב. וכתב המלבי"ם, שהנה אברהם אבינו היה כהן גדול ונכחו שדרשו (ילק"ש פ' לך רמז טג) "ואעשך לגוי גדול- אמר הקב"ה לאברהם, בא אחי ואני עושה אותך כהן גדול". וידוע שהאבות קיימו את כל התורה, ובודאי שביום הכפורים היה אברהם אבינו מייחד יחודים ומתכוין ופועל את כל מעשי הכהן הגדול ביום זה. אלא שכהן גדול שאין לו אשה אינו יכול לעבוד ביום הכפורים, ולכן רצה אברהם שיצחק ישא אשה וישמש ככהן גדול. וזהו שנאמר "וכל טוב אדוניו בידך", שנתן את הכהונה ליצחק, וכדי שיוכל יצחק לעבוד כבר באותו יום, עשה הקב"ה נס וקפצה הדרך לאליעזר, וקידש בו ביום את רבקה עבור יצחק, וממילא היה יכול לשמש ככהן גדול.

ג. והנה בתחילה אמר אליעזר (כד, יב) "הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם", ופירש רבינו יוסף חיים זיע"א בספר 'בן איש חי' על התורה, שהיות חיווגו של יצחק שממנו יצא כלל ישראל הוא דבר שהשטן מתקנא בו ורוצה ללקלו, ביקש אליעזר מהקב"ה שתעמוד לו זכות יום הכפורים שבו אין רשות לשטן לקטרג. וזהו שאמר "הקרה נא לפני היום" בה' הידיעה, דהיינו שיומן לפניו את זכותו של היום האדיר והמיוחד בימי שנה שהוא יום הכפורים. ולאור פירוש המלבי"ם הנ"ל הרי זה ממש נפלא, כי לדבריו שליחותו של אליעזר אכן היתה בעיצומו של יום הכפורים, ויתכן שזו הסיבה שאברהם אבינו

שלח אותו דוקא ביום זה, כי ידע עד כמה ירצה השטן שלא יצא השידוך לפועל ויקטרג, ונתחכם לפעול זאת דוקא ביום הכפורים.

ד. ונראה לחרו פנינה נוספת בשרשרת יקרה זו. שהנה נאמר (פס' כב) "ויקח האיש נוס זהב בקע משקלו, ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם". ונתפרש ברש"י ובתרגום יונתן שהנזם משקלו בקע רומז למחצית השקל שנתנו ישראל בנדבת המשכן, ושני צמידים הם רמז לשני לוחות מצומדות. והמפרשים האריכו למעניתם בביאור מה שרמז לה דוקא על ב' ענינים אלו.

ונראה לפרש, שכיון שהיה זה ביום הכפורים, נתן לה שני צמידים כנגד הלוחות שעתידיים ישראל לקבל בו. ובפרט שכפי שכתב רבינו בחיי, כל מעשיו של אליעזר היו סימן לרבקה על מה שיארע לבניה, ולכן כפלה התורה פעמיים את כל דברי אליעזר כנגד לוחות ראשונות ושניות. וזוהו מצאנו מנוח לתימה הגדולה על הכפילות והאריכות שבפרשה זו, שאינה מצויה בתורה, כי בכך ששנה הכתוב וכפל את מעשהו של אליעזר שהיה ביום הכפורים, נסללה הדרך לנתינת הלוחות השניות לישראל ביום זה. והתבונן בדבר כי הוא נפלא]. וזו גם הסיבה שנתן לה נוס הרומז לשקלי המשכן, כסימן לכך שביום זה ינתן לישראל הציווי על בנין המשכן, וכדברי המדרש (תנחומא, תרומה ח') "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. נאמרה למשה פרשה זו ביום הכפורים עצמו".

מנחתו של אברך...

"ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" (כד, סג)

חז"ל (ברכות כו, ב) למדו מכאן שיצחק אבינו תיקן את תפילת מנחה. וכתב ה'כלי יקר' שמכאן יש סמך למה שאמרו (שם ו, ב) "לעולם יזהר אדם בתפילת המנחה, שכן אליהו לא נענה כי אם בתפילת המנחה", שהרי אף שגם אברהם ויעקב תיקנו תפילת שחרית וערבית, לא מצינו שגענו מיד, אך בתפילת מנחה מצינו שיצחק נענה מיד. שנסתמא התפלל על הזיווג עוד כשהיה אליעזר בדרך וכי "על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא, זו אשה" (שם ח א), ומיד כשהתפלל עליה כתוב "וישא עיניו וירא והנה גמלים באים", כי בשעת התפילה היה נותן עיניו למטה, ומיד כשסיים נשא עיניו וראה שנענה מיד, וגמלים באים ונושאים את בת זוגו, ומוזה למדו שהאדם נענה בתפילת המנחה יותר משאר התפילות.

וטעמו של דבר, לפי שמידת הדין מקטרגת דוקא בלילה, ועל כן תפילת ערבית הסמוכה ללילה, וכן תפילת שחרית שסמוכה ללילה שערב, אינן מסוגלות להתקבל, כתפילת מנחה שהיא רחוקה משני הלילות ולכן אין בה קטרוג.

ב. והנה אף שכל התפילות הם כנגד הקרבנות, מכל מקום דוקא תפילת מנחה נקראת בשם זה. ובטעם הדבר ביאר הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל (ספר הזכרון להגר"י הוטנר עמ' שצ"ב), שתפילת מנחה הינה התפילה היחידה שהאדם מתפלל באמצע עסקיו ומלאכתו, כי שחרית מתפלל לפני עבודתו, ובסיומה מתפלל ערבית, ובודאי שהאמץ וההשקעה המרובים ביותר הם בתפילת המנחה, שבה האדם מפסיק את עבודתו ומתנהג בעיצומו של יום מכל עסקיו, ושופך שיחו לפני קונו, ואין לך 'מנחה' גדולה מזו להשי"ת. ונהרחבו בזה בספר 'יינונה של תורה' בפרשת וירא].

ג. ויש דברים אלו התעוררות גדולה לאברכים. שהנה ידוע שימי האדם נחלקים לשלושה, ימי הנערות והבחורות, ימי העמידה שבהם נושא אשה ומקים משפחה, וימי הזקנה. ולכאורה מהי התקופה המסוגלת יותר לתורה ורוחניות? יהיו שיצביעו על ימי הבחורות שבהם פנוי מכל עול, ולבו פתוח לשמוע ולקבל דברי תורה, ויכול להגות בהן יום ולילה ללא הפרעה. יהיו שיאמרו שאלו ימי הזקנה, שדעתו מיושבת וחכמתו וידיעותיו רבות, ואינו טרוד בעול הבית. אך בודאי שכולם יטענו שימי העמידה שבהם ריחיים על צוארו, בעול אשה וצער גידול בנים וכלכלתם, אינם ימים שבהם יכול להתעלות כבבחרותו וזקנותו.

אלא שכנגד ג' הזמנים הללו עומדות התפילות, שחרית כנגד הנערות והבחורות שהם תחילת חיי האדם, ערבית כנגד הזקנה שהיא בערוב ימיו ויהוא כבר בבחינת "תפילת ערבית רשות"... וכוחו הולך ומידלדל, ותפילת המנחה כנגד ימי העמידה.

וכאמור לעיל תפילה זו רצויה ומקובלת יותר מכל תפילה, דוקא בגלל שהאדם מתפלל אותה באמצע טרדותיו ומלאכתו. וכמו כן עבודת ה' בימי העמידה חביבה ומקובלת לפניו ית' יותר משאר תקופות החיים, דוקא בגלל שבה הקושי והמניעות גדולים ועצומים יותר, ובכל זאת האדם לומד ומשקיע ושואף לגדול בתורה ויראת שמים. ואם עושה כן זוכה לשפע רב וסיועתיא דשמיא למעלה מדרך הטבע, כי "תורה שלמדתי באף היא שעמדה לי". ולכן חרף הקשיים וההתמודדות, היו זדירי ב"תפילת המנחה" ובעבודת ה' שבימי העמידה, כי מסוגלים הם עד מאד, וערכם לא יסולא בפז.

שיעורי הרב ראובן גולן, בעמדות 'קול הלשון', ובטל' 03-6171001 [הקט' 1-1-2-48-1-1], ובאתר 'קול הלשון'.

לתגובות והערות על העלון, או הצטרפות לרשימת התפוצה שלחו הודעה ל- rg5740@gmail.com

לע"נ משה בן שמעיה אביבי ז"ל ♦ כמייסה בת רחל ע"ה ♦ שמחה בת חונצ'ה עזרי ע"ה ♦ ורדה בת סאלם ע"ה ע"י גב' אברהם

חביב בן אסתר וחיים עטר ז"ל
ימימה בת שלמה קהתי ז"ל
יצחק בן נעימה משה ז"ל

יוסף בן חביבה עזרן ז"ל
אברהם סגל בן שבתאי הלוי ז"ל
סעידה בת יוסף ונעמה זנדני ע"ה

רחל בת סעידה ואהרון כהן ע"ה
יעקב בן רבקה נסכה דוד ז"ל
חביב בן אסתר וחיים עטר ז"ל